

Լաուրա ԱԹԱՆԵՍՅԱՆ

ԴՊՐՈՅ ԱԿԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԱԿՏԻՎՈՒԹՅԱՆ ԶԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Սանդազործական ակտիվության խնդիրները դասվում են գեղագիտության կարևոր խնդիրների շարքը: Գեղագիտական գրականության մեջ գեղարվեստական ստեղծագործությանը ուսումնասիրվել է որպես սանդազործության արդյունք, որը ենթարկվողություն է ավել բացահայտելու նրա կուզը օրյեկտիվ գործանեության եևտ, պարզելու, թե արվեստում ինչպիսի արասացում է գանել իրական աշխարհի այս կամ այն րնագավաորը:

Այդպիսի մտեցման դեպքում գեղարվեստական սանդազործության արյեկ-աիվ կտմը, որի եևա այնպես սերսարեն է առնչվում սանդազործական ակաիվաթ-յումը, կամ մասամբ է ուսումնասիրվել կամ ընդիսնրապես մնացել է սավերում: Այդ-պես, որոշ ուսումնասիրողներ, պնդելով որ նկարչի եոգեկան աշխարհը չի կարող եան-դիսանալ աաումնասիրության օրյեկտ, րողորմիմ անեիմն կերպով ստեղծագործողի սուրյեկտիվ դիսկորումները փոխարինամ են արյեկտիվիզմով:

Արվեստի մեթաական ենարքների եևտալական վերլուծությունը թույլ է ուպիս րացահայտելու նկարչի առեղծագործական ակաիվության պիսղեկաիկան, ուսումնա-սիրելա այն որպես գործընթաց և դրանալ խակ խորացնելու ներկայամս գոյություն ունեցող պաուկսըացումները գեղարվեստական սանդազործության մեջ օրյեկտիպի և սուրյեկաիվի իոխեարաթերությունների մասին:

Օրյեկտը և սուրյեկտը սանդազործական գործընթացում իրականացնում են ասարեր սոցիալ-գեղագիտական գործառնություն: Նկարիչը եանդես է գալիս երեք՝ ճանաչման- ինքնաճանաչման արյեկտի, գործարալ- մաածող սուրյեկաի և յուրաց-նող սուրյեկտի կարգավիճակներով: Ելնելալ սրանից՝ առեղծագործական ակտիվա-թյունը պետք է դիսել դինամիկալի, սյսինքն՝ շարժման և կայացման, դիսկեաիկալի, , օրյեկաի և սուրյեկաի՝ մինչև մույնացման եասնող իոխանցման մեջ:

Արտացողման տեսության սկզբունքների իյսագործումը պանանջում է գեղարվես-տական ստեղծագործության րողը րողությունների եաշվասում, օրյեկտ- սարյեկտ փոխեարաթերությունների ծայրաեեղ ճկումություն, դինամիկալության՝ միջնորդավոր-ված ուղղակի և անուղղակի կասերալ ու եարարերաթյուններով, և մասնավորապես նրանով, որ նկարիչը յուրացնում է ոչ միայն օրյեկտը, որն ինքը պասսկերում է՝ արաա-եայտելով որոշակի նպասակ, ճաշակ, գաղափար, նակ ինքն իրեն, իր անձի էությունը՝ եանդիսանալով միաժամանակ իր գործունեության և՛ օրյեկտը, և՛ սուրյեկաը:

Սանդազործական ակտիվության խնդիրները ուսումնասիրվել են գերմանա-կան լասական փիլիսոփայության, ամենից առաջ «մույնացման փիլիսոփայության» եիմքի վրա (Ի. Ֆիխտե, Նովալիս, Տիկ)՝ գարգացնելով գաղափարը սուրյեկաի մասին, որպես ներքին սանդազործական ակաիվության ինքնագործունեություն:

Սանդազործական ակտիվությունը մարդա առանձնեաակություններից է, որն ի եայտ է գալիս և գոյաաևում է միայն մող, օրիգինալ, սոցիալապես կարևոր ար-ժեքներում, նկարչի սանդազործական ակաիվությունը ականքվում է եասարական -պամական պրակաիկալից՝ րավարարելով նրա գեղադիական եարցադրումներն ու պանեցները:

Գեղագիտական եարարերությունների մեջ եսուկապես պրակաիկան է, որ որոշում է նկարչի անձի նախընարեի ակտիվությունը՝ արամսորելալ նրան իր եամար կարևոր ու արժեքավոր երևույթների նպասականղված յաըացման: Լինելով սոցիա-լապես գիտակից էակ, նկարիչը շարժման մեջ է դմամ իրեն եաաուկ ունակությունը՝ արաաքին օրյեկաը վերածելու իր ֆիզիկալական ու եոգեկան աժի ակաիվության, իսկ իր ներքին մաավոր-գգայական ապթումները՝ գաղափարա-մութա-աաարկայական ձևերի (նպասակ, մտանղացում, գաղափար, գեղարվեստական կերպար, արվեստի սանդա-զործություն):

Գեղարվեստական կերպարը միայն օբյեկտի պատկերը չէ, այլ արդյունք ստեղծագործական ակտիվության, իսկ ակտիվությանն էլ իր հերթին պատկեր է՝ ստեղծագործական արդյունքի առեղծման վուլ, և որպես այդպիսին՝ ենթարկվում է միայն ստեղծագործական գործընթացի կտրվածությանը և արվեստում հերթափոխի ստեղծագործական ակտիվության սրայնաներում:

Հոգեբանների ասումնասիրությանն ենթարկվող ցույց են տալիս, որ կերպարվեստի գործունեության ուղղվածության բարդ սրտկերը իրապեսական գծանկարի ստեղծման գործընթացն է, որը ներառում է ամենաբնականաբար պատկերացումները առարկաների և այն ամենի մասին, ինչը ստացվում է բնականորեն գծանկարելու ամբողջ ճանապարհին: Բայց որպեսզի պատկերացվի այդ ճանապարհի արդյունքը, անհրաժեշտ է այդ ամենի կադրին կանխապես նաև ստեղծագործական ակտիվությունը, որպես նրա կերպարավորման վուլ մասի նախագծման ճանապարհին:

Այս տեսակետից՝ գեղարվեստական մասնագետները սրտակեր է, որտեղ օբյեկտն իր կերպարաճանաչողությամբ համընկնում է ստեղծագործական վուլին: Եվ ստեղծագործական ակտիվությունը կանխադրվում է արդյունքի կառուցվածքը, այն, ինչը հետապնդվում է նրա մեջ, որովհետև նկարչի կադրից մասնագետը սրտակերը եանդիս է գալիս այն կառուցվածքային վուլիվություններում, որոնք իրականացվելու են ստեղծագործական հետագա փուլերում:

Նկարչի մասնամ է գործելու և գործում է մուսծելով: Նա միտքը կառուցում է գործողությունների սկզբում նախ իր պատկերացումների մեջ, իսկ արդեն գործնականում՝ ռեալ գեղարվեստական միջոցներով, որոնք շարժման մեջ են դնում նրա սրտակերպար միտքն ու զգացումը: Ստեղծագումներում ստեղծագործողը նույնքան ակտիվ է, որքան դրանք գործնականում արարելու ժամանակ, որովհետև նա հաղթահարում է թե՛ առարկայական և թե՛ հոգեբանական արգելքներ: Օբյեկտիվացումը չի ընթանում կերպարը դրսից բերելով, ինչպես մասնամ են շատ երեսգործողներ: Հոգևոր ստեղծագործությունը նույնպես ենթադրում է օբյեկտիվացում գեղարվեստական տպավորությունների՝ զգացմանքների, ատրիբուտների «գեղարվեստական կերպարը ստեղծագործողի կողմից միշտ մասնամ է արվեստի իր անսակով-ենչյուններով, գույներով ու պատկերային: Վերջապես, արվեստի ստեղծագործությունը ոչ թե աշխարհից ու հասարակությունից անկախ ու կարված է, այլ անմիջականորեն նրանց շնորհիվ է, որովհետև նկարչի ստեղծագործական ակտիվությունը արվեստի գործերում, սրտաբանված իր նպատակների իրագործման գործունեությամբ, ուղղված է ուղղակի հասարակական ազդեցությունների նվաճման:

Ստեղծագործական ակտիվությունը գոյություն ունի միայն նկարչի ստեղծագործական ուժերի ու ունակությանների շարժման, աշխարհի՝ իր պատկերով կերպարվորման և նրա մարդայնացման մեջ: Գեղարվեստական ստեղծագործության խնամար նրա նպատակամղված, սոցիալապես նշանակալից էության ստեղծման ու ինքնատեղեւման, կատարելագործման և ինքնակատարելագործման մեջ է⁴:

Նկարչի իր ստեղծագործությամբ կամ արձագանքում է հասարակայնանը հուզալ հրաաաալ ետրցերին, երավիրում է մարդկանց՝ վերափոխելու աշխարհը գեղեցիկի կանոններով, կամ էլ հեռանում է նրանցից՝ ծախսելով իր աաղանդն ու ստեղծագործական էներգիան աննշան, մանր, անցավիկ երևույթների վրա:

Ստեղծագործական ակտիվությանը նաև սոցիալական ակտիվությունն է, միայն այն աաբերությամբ, որ առաջինի դեպքում ալն առաջադեմ է, իսկ երկրորդ դեպքում՝ հեաղիմական:

Ստեղծագործական ակտիվության վերը նշված ձևակերպումը ելմականում կախված է սովորողների (անհատի) աշխարհայացքի ձևավորվածության աստիճանից: Սովորողների աշխարհայացքի ձևավորման մեջ կերպարվեստի դասերի դերի և անսականորեն հիմնավորված աեղի գիական բացահայաումը թելադրված է ժամանակակից մարդու վարքագծի, զգացմանքների, մաքերի վրա կերպարվեստի ունեցած ազդեցության աճով, ինչն էլ իր հերթին պայմանավորված է անհատի ռազմավորմանի ու ներդաշնակ զարգացմամբ:

⁴ В. А в и и, Воспитание творчества, Томск, 1992, стр. 56.

Եվ ինչպես նշում է IX. Լուկր, աշխարհայացքի գիտական ձևավորման խնդիրը մասին և առաջ պայմանավորված է նրանով, որ ուսուցման ընթացքում սովորողներին րացահայտեն գիտության հիմունքներն ու գործունեության քաղաքականությունը, համեմատաբար ընդհանուր դժերով տան «աշխարհի պատկերը», քննության և քննության հիմունքներն ու հասարակության նկատմամբ նրանց զինեն ճիշտ, գիտական դիալեկտիկական մտածելակերպով, մտածմամբ, զարգացնեն հրապարակաբանության դիալեկտիկական մտածելակերպը, մշակեն ամենատեղական հաստատումն սկզբանքներ և դրանով իսկ աստիճանաբար նրանց անհիմն ու գիտակցական մասնակցությունը նոր հասարակության կառուցման գործին⁶:

4. Բնօրինակից հիշատակումը ինքնուրույն նկարելու անհրաժեշտությունը, ինքնուրույն տեղեղագործական կամպոզիցիայի կատարումը (թեմատիկ գծանկար, գեղարվեստական գրականության նկարագրողում, դեկորատիվ գծանկար), կերպարվեստի վարպետների սանդղագործությունների վերապատկերումների նպատակամղված վերլուծությունը աշակերտների մոտ զարգացնում են օբյեկտի նկատմամբ տեղեղագործական վերաբերմունք, որը շատ կարևոր գործոն է աշխարհայացքի ձևավորման գործում, որովհետև տեղեղագործելու ցանկության ի հայտ գալը անհրաժեշտ է ինչպես գիտելիքների համակարգի յուրացման, քննության, շրջապատով իրականության նկատմամբ դիտական հայացքների ձևավորման փառում, այնպես էլ այդ համակարգի (սանդղագործության) գիտելիքների գործնական օգտագործման, սկզբունքների, մտահղացումների մարմնավորման փառում:
5. Կերպարվեստն ու գեղարվեստա-սանդղագործական գործունեությունը զարգացնում են սովորողների կամային հասկանալիները, բնավորության անհատականությունը: Ինքնուրույն կատարած ուսումնական աշխատանքներում հերոսության, համարձակության, արվեստի քննանքի պատկերումը ներստատ է աշակերտների մոտ նպատակամղվածության, վճռակամության, ինքնուրույնության ձևավորմանը: Բնավորության նշված կամային այս գծերը ներստատ են ինչպես գաղափարական սկզբունքների հաջող ձևավորմանը, իրականությունում ու շրջապատով միջավայրի ներկայումս ունեցած ռեալ հայացքների, այնպես էլ մարդու քաղաքական վարքագծի ձևավորմանը:

Ավելի հանգամանորեն ուսումնասիրենք քաղաքականների աշխարհայացքի ձևավորման գործընթացը կերպարվեստի սրբապատկերների միջոցներով՝ հաշվի առնելով այդ գործընթացի առանձնահատկությունները: Չմոռանալով ընդգծել աշխարհայացքի ձևավորման ատրիբուտների գծերը՝ քարձր գաղափարայնությունը, երևույթների ու շրջապատով իրականության դիալեկտիկական-մտածելակերպական մեկնարանությունը, նպատակամղվածությունը, որոնք ենթադրում են դառնում միայն գիտելիքների կուտակված փորձի հեռանկարով, նշենք, որ գիտելիքները պետք է ինքն ոչ թե ձևականորեն յուրացված կանոնների, այլ սկզբունքների արդյունք: Սկզբունքային մարդը այն կրթություն, հաստատական մարդն է, որը մինչև վերջ պատրաստ է դիմագրավել հանուն իր հայացքների ու սկզբունքների: Անհատի աշխատանքը, նրա գաղափարաբանական համոզմունքների նախասյույալը իր գաղափարներն են, այն կերպար, որին ձգտում է մարդը իր գործունեությամբ ու փառքագծով: Բարձր քաղաքական իդեալների ամկայությունը կոնկրետ ունեհատի մոտ խառնում է ավյալ անհատի գաղափարական քաղաքական մակարդակի մասին:

Պետք է նշել, որ անհատի սկզբանքներն ու դատարարները, լինելով աշխարհայացքի անհրաժեշտ քաղաքացուցիչ մաս և ձևավորվելով նրա հիմքի վրա, այնուհանդերձ մասն իրենք են ձևավորում այն: Այսինքն՝ անհատի ձևավորման գործընթացը ամբողջական, փոխկապակցված պահանջների, հեռաքրքրությունների, սկզբունքների, աշխարհայացքի և կոնկրետ անհատի գաղափարների ձևավորման գործընթացն է⁷: Ուսուցիչը դասերին, արատաստարանական պարապմունքներին հրեխանների աշխարհա-

⁶ А. Л у к, Мышление и творчество, М., 1976, стр. 144.

⁷ Концепция художественного образования, как фундамента системы эстетических представлений младших школьников. Сб. "Проблемы художественно-эстетической подготовки современного учителя", Иркутск, 1997, стр. 216.

յացքի ձևավորման գործընթացը կազմակերպելիս, պետք է եաշվի առնի այս ամենը: Օրինակ, նկարչության ուսուցիչը, չմոռանալով այն, որ կերպարվեստը, որ գեղարվեստական պատկերներում արագացում է ռեալ իրականությունը, եանդիսանում է այդ հրականության յուրացման, գեղագիտական դաստիարակության գլխավոր ու կրթնոր միջոցներից մեկը, կերպարվեստի մասին գրույցների, գեղարվեստական սանդագործության վերլուծության ժամանակ պետք է ինչքան հնարավոր է լրիվ բացահայտի սանդագործության թուսնդակությունն ու գեղարվեստական ձևի համապատասխանությունը թուսնդակությանը: Ընդ որում, սովորողների գաղախարական դաստիարակության արդյունավետության, գգայագեղագիտական վերաբերմունքի դրսևորման համար անհրաժեշտ է վերլուծել կերպարվեստի սանդագործությունները, նախ բարձր գաղախարադարական և ապա՝ սաանձին նկարների վերլուծության արդյունքների համեմատության և գեղարվեստական սանդագործությունների թուսնդակության գաղախարական ուղղվածության բացահայտման տեսանկյունից:

Որովեեսև գրույցի թեմայի ընդհանրացումը կոխված է նախնական ընկալման ա գեղարվեստական պատկերների վերլուծությունից, որոնք իրենցից ներկայացնում են անհատականի ու ախականի համաձուլվածք՝ եաաակ միայն կոնկրետ մարդուն, ուսաի կարևոր նշանակություն է սաանում աաուցչի պատկերասխար ու գունեղ գրույցը վերլուծվող սանդագործության թուսնդակության շուրջ: Որքան ճշմարտացի է ուսուցչի գրույցը, այնքան ավելի հավսնակուն է նրա ընթագրած պատկերների եամապատասխանությունը գեղարվեստական սանդագործությանը, այնքան ավելի խորն է նկարի թուսնդակության մեկնաբանությունը, այնքան սովելի շուտ աշակերտների մոտ կմշակվի գգացմունքագեղագիտական վերաբերմունք պատկերվածի՝ գեղարվեստական սանդագործության նկատմամբ, ու ավելի արդյունավետ կընթանա նրանց գգացմունքների ու գիտելիքների դաստիարակման գործընթացը: Բնականաբար, այս ամենը պետք է պալմանավարված լինի նաև տարիքային սաանձնահաակություննեկավ՝ նրանց մաախար ու հոգեկուն կաթադություններով: Դասերի ժամանակ կերպարվեստի հանճարեղ վարպետների սանդագործությանները վերլուծելիս դգրոցակունները խտացրած ձևով աեսնում են իրենց շրգապատուլ միջավայրի գեղեցկությանը: Ընդհիվ այլ գործերի՝ նրանք ծանոթանում են շրգապատուլ առարկաների եարսությունը, երևույթներին, իրադարձություններին, մարդա հոգեկուն բարդ աշխարհին, գեղարվեստական սանդագործության եերոսների գեղեցիկ ա ագեղ արարքներին: Ծանոթանալով այս ամենին՝ սովորողները ամաարեր չեն մնում տեսադի նկատմամբ, նրանք իրենք են սկսում վերապրել այդ ամենը, սկսում են գնահատել առանձին եերոսների դրական կամ բացասական արարքները:

Կերպարվեստի պարապմանքների ընթացքում սովորողները գինվում են կոնկրետ գիտելիքներով, որոնք օրգանապես կապված են այն գիտելիքների ընդհանուր եամակարգին, որ տնօրինում են դպրոցականները դպրոցան ուսացման ընթացքում, և որոնք եանդիսանում են գիտական աշխարհայացքի ձևավորման հիմքը, պալմանավորում են գիտելիքների ծավալը և ամրապնդում են այդ ամենը դասարանում ինչպես առանձին առարկաների (գրույցներ կերպարվեստի մասին, նկարչություն ընօրինակից, թեմաաիկ գծանկար, դեկորաաիկ գծանկար), այնպես էլ կերպարվեստի լրիվ համակարգի ուսուցման ժամանակ:

Կերպարվեստի միջոցալ դպրացականների աշխարհայացքի ձևավորման խնդիրները պահանջում են այն ցուցանիշների, չախանիշների բացահայտում, որոնք պալմանավորում են աշխարհայացքի ձևավորման որակական մակարդակը դպրոցականի ուսուցման ու դաստիարակության որոշակի քուլում:

Այդ կարևոր չախանիշներից մեկը գիտելիքների համակարգի գիտակցական յուրացումն է, կերպարվեստի թնագավառում ունակությունների ու եմաությունների իրագործումը սանդագործական գործունեարյան ընթացքում:

Գծանկարի հաջող կառարամը, կերպարվեստ առարկայի գիտելիքներն ու ունակությունները, իրականության երևույթների բագմակողմանի և խորը ուսումնասիրությունը, դրանցում գեղագիտական թուսնդակության բացահայտումը, նկարչների սանդագործությունների թուսնդակալից վերլուծությունը, ինքնուրույն հարցասղաամներն ու դրանց պատասխանները՝ այս ամենը կարող են ընթագընել աշխարհայացքի

ձևավորման չափանիշներն ու իրականության նկատմամբ դիալեկտիկա-մատերիալիստական վերաբերմունքը:

Կարևոր չափանիշ է նաև շրջապատի նկատմամբ բարոյական, գեղագիտորեն դաստիարակված անհատի վերաբերմունքը: Այդ դեպքում անհատի արարքներն ու վարքագիծը համապատասխանում են նրա բարոյականությանը, գեղագիտական գաղ-գուցվածությունը, աշխարհայացքի մակարդակին:

Աշխարհայացքի ձևավորման մակարդակի կարևոր չափանիշներից մեկն էլ գաղափարական խանութունքն է: Ին գիտելիքների ճշմարտացիության, գործի նկատմամբ ունեցած սիրտ, իր արարքների իրավացիության համոզմունքը, որպես կանոն, արտացոլում են դպրոցականի աշխարհայացքը:

Կտիված աուրիքային առանձնահատկություններից՝ դպրոցականների աշխարհայացքի ձևավորման մակարդակի նշված չափանիշները կերպարվեստի ուսուցման գործընթացում աարբեր ձևով են դրսևորվում՝ ավելի իրսւ պակաս են չեղ: Իրականության նկատմամբ ունեցած ընդհանուր եայացքների ա գաղութարքների ձևավորման մակարդակի չափանիշների աարբերայունը սրայմանալուված է դպրոցականների կենսափորձով, յուրաքանչյուր աարիքային փուլում նրա վրա ուսուցման ու դաստիարակության ունեցած ազդեցությունից, նրա եռգելում ու ընդհանուր գարգացփսծության աատիճանից: Դպրոցականի յուրաքանչյուր աարիքային շրջանում, դաստիարակության ու ուսուցման ամեն փալում աշխարհայացքի ձևավորման մակարդակի այդ չափանիշները եեշատրյամբ են ի եայտ գալիս իրենց ընորոշ եիմնական գծերով ու բնույթով: Եվ նկարչության ուսուցչի եիմնական խնդիրն է դառնում իր մանկավարժական գործունեության ընթացքում այդ չափանիշների ճիշտ օդաագործումն ա այդ եիմքի վրա՝ սովորողների աշխարհայացքի ձևավորման արդյունավեա կազմակերպումը:

Կերարսրվեստի դասավանդամբ եանրակրրական դպրացում պետք է գրադեցնի առաջնակարգ սիրք: Շնորեիվ իր առանձնահատկայունների՝ կերարսրվեստար կարույ է եանդես գալ, որպես դպրոցականի գաղափարաքարաքական ու րարյագեղագիսական դաստիարակության, դրանց սկզբունքների ձևավորման լսվագայն միջոց աառացիորեն առաջին դասարանից:

СЕГОДНЯШНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ЗАДАЧИ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

___Резюме___

___ А. Атанесян ___

Учитывая роль предмета "Изобразительное искусство" в эстетико-нравственном воспитании, в формировании творческой активности и мировоззрения учащихся, задачами преподавателя, по мнению автора статьи, должно стать обеспечение некоторых важнейших условий, стимулирующих процесс преподавания: а) целеустремленное ознакомление учащихся с лучшими произведениями изобразительного искусства; б) всесторонний анализ этих произведений; в) анализ творческого пути искусствоведа (художника).